

Aportul bioeticii globale în elaborarea și implementarea strategiei noosferice de dezvoltare a omenirii: profil teoretico-metodologic

Teodor N. Țârdea,
dr. hab. în filosofie, prof. universitar
catedra Filosofie și Bioetică a USMF „Nicolae
Testemițanu” din Republica Moldova

Marele medic și bioetician nord-american, renumitul umanist al sec. al XX-lea Van Rensselaer Potter a lăsat omenirii o moștenire pe cât de valoroasă, pe atât și de necesară: *bioetica - știința supraviețuirii*. De atunci au trecut *45 de ani*, însă comunitatea științifico-filosofică mondială puțin ce a făcut pentru a implementa în practica cotidiană această superbă și unică doctrină, cei aparținând fondatorului eticii biologice. Dacă am încerca să exemplificăm cele menționate, apoi la concret precizăm că succesele sunt cu mult mai modeste, în special la capitolul relevării componente morale a strategiei de asigurare a dezvoltării inofensive a umanității. În articol se face o tentativă de a aprecia locul și rolul bioeticii de proporții globale în edificarea *strategiei noosferice* de dezvoltare admisibilă și durabilă a civilizației contemporane.

Protejarea morală a viului în proporții biosferice, fundamentarea și asigurarea securității civilizației contemporane pe scară planetară, adică elaborarea și implementarea strategiei de supraviețuire a umanității se realizează actualmente de către comunitatea mondială în diverse ipostase și racursuri, în diferite direcții și dimensiuni. Printre instrumentariile principale de realizare a acestui obiectiv alături de informatizarea și intelectualizarea societății, de ecologizarea și globalizarea acesteia se evidențiază *bioetizarea* și *noosferizarea* sociumului.

Bioetizarea de pe pozițiile abordării activitațional-sistemică și sinergetice reprezintă, în viziunea noastră, o activitate umană axată spre implementarea principiilor metodologice și morale ale bioeticii, normelor și regulilor acesteia în mediul social, cu toate consecințele ce urmează din acest exercițiu, dar mai întâi cu scopul de a perfecția socializarea sferei umane, fiecărui individ în parte [1, c.72]. Noosferizarea semnifică nimic altceva decât constituirea noosferei, adică devenirea sferei rațiunii. Cea din urma (sfera rațiunii) nu va apărea de la sine, ca o transformare de sine stătătoare a biosferei în noosferă, după cum considera V.I. Vernadschi, ea trebuie creată conform unor etape, unor stadii concrete și strict determinate, cheltuind resurse enorme atât materiale, cât și intelectuale, pe care la etapa actuală puține țări din lume le pot suporta, printre acestea se regăsește și Republica Moldova. Dar acest proces s-a urnit din loc și este imposibil, ba chiar absolut irațional de al stopa, deoarece în caz contrar noi reținem, poate chiar frînăm artificial urgentarea progresului tehnico-științific, accelerarea dezvoltării durabile în genere. În articolul de față vom încerca să *apreciem rolul și locul*

fenomenului bioeticii de proporții globale în edificarea strategiei noosferice de evoluție inofensivă și acceptabilă.

Bioetizarea (concomitent și acomodarea bioeticii la segmentele sociumului) va „lucra” mai efectiv în strategia noosferică de dezvoltare a civilizației contemporane dacă ea va fi „obligată” să contribuie la socializarea membrilor umanității, la formarea unei conștiințe bioetice adecvate la majoritatea cetățenilor unei sau altei părți ale lumii, poate chiar și la întreaga Planetă, adică se va modifica într-un așa mecanism, care ar provoca bioeticii potteriene caracteristici globale [2, p.66, 71]. Altfel vorbind, trebuie să aibă șoc transformarea pas cu pas al eticii biologice potteriene în bioetica globală, ceea ce nu-i atât de simplu de realizat, dacă luăm în calcul faptul că procesul socio-moral nominalizat este unul complex, de lungă durată și contradictoriu [3, p.4].

În această ipostază strategia supraviețuirii se va deplasa într-un alt profil – un profilul de apariție și devenire a bioeticii globalizate drept „o orientare a culturii spre utopiile mai vitale cu scopul de a supraviețui” [4, c.4]. O similară situație poate apărea atunci când bioetizarea sociumului și adaptarea bioeticii la fragmentele acestuia se vor consolida în manifestările sale și vor exercita o influență bioetică acceptabilă, admisibilă și durabilă asupra majorității cetățenilor societății, independent de distincțiile lor profesionale, naționale, religioase etc.

În cazul descris omenirea, de regulă, se confruntă permanent cu un fenomen destul de anevoios, dar necesar și util pentru afirmarea legii diversității necesare în câmpul biologic și cel social. E vorba de pluralismul moral ce persistă actualmente în toate colțurile Planetei și nu permite devenirea bioeticii de proporții globale. Pentru depășirea lui se propun diferite organoane.

De exemplu, bioeticianul nord-american Herman Tristran Engelhardt jr. recomandă în practica cotidiană de o diviza bioetica în părți: *bioetica pentru prieteni* (sfera de acțiune în cadrul comunității care are trăsături comune ideologicești) și *bioetica pentru străini* (bioetica în comunități diferite) [5, p.48-49]. Atât prima parte – *bioetica de conținut*, cât și a doua – *bioetica de procedură* (prin intermediul comitetelor de etică și bioetică, adică prin discuții, prin dialog, prin consens cu o respectare la maximum a toleranței bioetice [6, p.170-174]), fără îndoială, vor contribui la apropierea traiectoriilor de evoluție ale eticii biologice și bioeticii globale, iar acțiunea nominalizată va limita substanțial pluralismul moral și evident diversitatea bioetică din societate.

Acest exercițiu direct va contribui spre o amplificare mai eficientă a poziției bioeticii de proporții planetare, adică spre extinderea armonizării morale dintre oameni, iar mai apoi și spre o devenire mai trainică (durabilă) a strategiei noosferice de dezvoltare a umanității. În așa fel, doar un consens rezonabil poate direcționa diferite comunități către rezultate pozitive în realizarea strategiei de supraviețuire. Așa ceva se va întâmpla, dacă comunitatea mondială va fi

permanent orientată spre utopiile mai vitale, adică spre realizarea principiilor, postulatelor și imperativelor durabile și acceptabile (admisibile) ale strategiei de supraviețuire a civilizației contemporane [7, c.80-81] de pe pozițiile moralității.

Un alt moment important în edificarea strategiei de existență umană din perspectiva bioeticii planetare este cel ce ține de asigurarea *unității* eticii biologice globale și a paradigmei noosferice. Strategia noosferică de dezvoltare inofensivă, indiscutabil, este mai preferabilă în raport cu alte doctrine cu caracter de pronosticare. Noosfera nu prezintă biosfera transformată, ceea ce adesea se scrie în literatura filosofică actuală, dar *sociosfera modificată*. Sfera rațiunii presupune prioritatea și predominarea, nu a intelectului în genere, dar a celui planetar (noosferic), care la rândul său nu poate să se manifeste înafara bioeticii globalizate, bioeticii globale. Devenirea acestuia din acest motiv e posibilă grație elaborării noilor metode de cercetare, ce evidențiază pe prim plan importanța aspectelor bioetice, umanistice, axiologice etc. ale noosferii [8, p.90-157].

Noosferizarea sociumului, presupunând și înglobând printre multe alte funcții și intelectualizarea, și umanizarea, și axiologizarea, și ecologizarea socioprogresului, coincide cu practica supraviețuirii omenirii, cu tendința acesteia spre dezvoltarea durabilă. Dar revoluția antroponoosferică, adică transformarea omului contemporan în cel *noosferic*, e posibilă și este necesar de realizat nu doar prin intermediul intelectului social, dar neapărat și cu ajutorul bioeticii globale [9, p.180-183]. Cea din urmă, în așa mod, devine pentru societate o pîrghie importantă în elaborarea strategiei noosferice de dezvoltare durabilă.

Bioetica globală, dintr-o parte, incluzînd în sine ca părți componente etica medicală și pe cea invironmentală, asigură o supraviețuire acceptabilă și durabilă a sociumului, din altă parte, manifestîndu-se drept sferă de cunoștințe, strîns conexată de bioetica socială, se manifestă prin intermediul acestui fenomen, deoarece sociobioetica permanent apreciază gradul de bioetizare a sociumului și concomitent (și acest fapt este foarte important) nivelul de adaptare a eticii biologice la fragmentele realității sociale, fără de care devine imposibil apariția și devenirea bioeticii pe scară globală [10, p.72].

Bioetica globală, fiind o etică universală, ne îndeamnă spre promovarea înțelepciunii, care ar utiliza cunoștințele bioetice pentru cucerirea bunurilor sociale. Această idee, fundamentată pe principiul echității, întotdeauna și pretutindeni susține asigurarea calității vieții tuturor oamenilor Planetei noastre, independent de originea de clasă, națională, religioasă etc., drept un indice de bază al dezvoltării durabile a civilizației în cadrul strategiei de supraviețuire acceptabilă. Cea din urmă poate fi realizată, dacă omul contemporan va reuși să ea sub un control riguros o serie de indici globali, ce caracterizează fenomenele ecologo-demografice și etico-sociale contemporane de natură planetară.

Printre acestea, în contextul eticii și bioeticii planetare vom delimita următorii indici: (1) limitarea sporii numărului populației pe Terra în cadrul transformărilor ecogeice, adică crearea condițiilor pentru a marca începutul revoluției axigenice (reglarea conștientă a natalității) în cadrul ideologiei ecogeice; (2) ameliorarea sănătății populației, stabilirea unui control riguros asupra acestui fapt și mai întâi unul etic, moral; (3) protecția mediului ambiant; (4) menținerea diversității biologice pe Terra; (5) transformarea societății în așa mod ca în spațiul acesteia se fie prezenși într-o măsură considerabilă așa fenomene sociomorale, cum ar fi libertatea și dreptatea, egalitatea și pluralismul; (6) respectarea armoniei omului și biosferei, coevoluției naturii și societății.

Dezvoltarea noosferică permanent „încurajează” evoluția durabilă (acceptabilă), traiectoriile cărora stabil se apropie una de alta, iar gradul lor de vecinătate ne vorbește despre faptul că procesul constituirii noosferii, proces ce devine imposibil înafara respectării principiilor și cerințelor cunoștințelor eticii biologice globale, este unul obiectiv și inevitabil. Bioetica globală, la rîndul său, este de neînchipuit fără împărecherea acesteia cu intelectul planetar (noosferic); doar într-o unitate a lor, într-o interconexiune adecvată a acestora e posibil de a realiza strategia de supraviețuire a umanității, dezvoltarea inofensivă, admisibilă a acesteia.

Referințe bibliografice:

1. **Цырдя Т.Н.** *Биоэтизация социума и адаптация биоэтики – ключевые понятия в экспликации природы социальной биоэтики* // Етичні проблеми профілактичної медицини: вплив довкілля, харчування та умов праці на здоров'я населення / Матеріали VI Міжнародного симпозіуму з біоетики. 11-12 жовтня 2012 р. – Київ: «Арктур-А», 2012. – 92 с.
2. **Țirdea Teodor N.** *Strategia de supraviețuire a omenirii din perspectiva paradigmatelor informaționale, bioetice și noosferice* // Educația ecologică în contextul dezvoltării durabile (Autorii: Doctoreanu Isidor, Cocîrță P., Codreanu I., Dulamă E.M., Gaina B., Țirdea T.N. și al.) – Chișinău: Ed. „Universul”, 2008. – 104 p.
3. **Țirdea Teodor N.** *Bioetica globală: utopie sau realitate specifică?* // Științele socio-umanistice și progresul tehnico-științific / Conferință științifică interuniversitară. Materialele comunicărilor științifice. 5 aprilie 2013. – Chișinău: Editura „Tehnica-UTM”, 2013. – 257 p.
4. **Потгеп В.Р.** *Глобальная биоэтика: движение культуры к более жизненным утопиям с целью выживания* // Практична філософія. – Київ: Видавець, ПАРАПАН, 2012. - №1. – С.4-14.

5. **Engelhardt Herman Tristram jr.** *Fundamentele bioeticii creștine. Perspectiva ortodoxă.* – Sibiu (România): Deisis, 2005. – 507 p.
6. **Țirdea Teodor N.** *Toleranța bioetică în asigurarea comunicării sociale: configurații teoretico-metodologice* // Dialogul civilizațiilor: etică, educație, libertate și responsabilitate într-o lume în schimbare / Conferință științifică internațională. Col. red.: Moraru Victor [et. al.] – Chișinău: S.n., 2013 (Tipogr. „Almor-Plus”). – 252 p.
7. **Энгельхардт Х.Т.** *Почему не существует глобальной биоэтики?* – Москва: Человек, 2008. – № 1. – С. 74-82.
8. **Țirdea Teodor N., Leancă Viorica Gh.** *Intelectul social din perspectiva supraviețuirii omenirii* – Chișinău: CEP „Medicina”, 2008. – 200 p.
9. **Țirdea Teodor N.** *Elemente de informatică socială, sociocognitologie și noosferologie.* – Chișinău: Tipografia USAM, 2001. – 272 p.
Tsyurdea Theodor N. *Social bioethics in the strategy of safe development: theoretical methodological profile* // Moldovan Journal of Health Sciences. – Chișinău: 2014. – Nr. 2. – P.67-74.

Rolul artei în generarea originalității descoperirii științifice

Prof. univ. dr. hab. V. Țapoc, USM.

Astăzi **progresul tehnico-științific** duce în lumea întreagă la standardizarea și mașinizarea / robotizarea acțiunilor umane, inclusiv în cea a operării cu informații. La rândul său acest progres își are la origine tocmai acest proces de *standardizare a acțiunilor omului*, inclusiv cu informații. Ca rezultat eficiența acțiunilor umane în urma acestor inovații a crescut exponențial. Și mai mult, cât privește tehnica modernă ea nu se reduce și nu are de a face doar cu unelte. Ea, în mare măsură, tinde să limiteze raporturile din cadrul societății la „raporturi tehnice”, la „dezrădăcinarea omului” din ființa sa ca ființă statornică în tradiția sa umană și la tendința de a instaura „statul tehnic absolut” (1, 250). Însă, după cum se știe, diversitatea acțiunilor umane conține nu doar elemente comune, generale pentru mai mulți indivizi și care pot fi cunoscute și algoritmizate pentru a putea fi transmise spre executare, ci și elemente individuale, **unicale** care nu pot fi cunoscute în mod obișnuit, ci doar intuite și care, cel puțin la etapa dată a dezvoltării științei și tehnicii, nu pot fi standardizate și transmise spre folosire. Aceste acțiuni, deși diferite, se află, după cum intenționăm să demonstrăm, nu doar în legătură reciprocă, ci chiar în una de interdependență. Probabil, că anume acest fapt i-a făcut pe grecii antici să le confunde, folosind pentru ambele acțiuni